

Unele aspecte ale pătrunderii termenilor tehnico-științifici în limbajul comun

Constantin MANEA
Dănuța-Magdalena PRUNEANU

Lucrarea de față își propune să analizeze câteva dintre consecințele „exploziei” lexicale de sorginte tehnico-științifică, care vine să servească lumea științei și tehnicii, dar și să aducă noi valențe limbii comune. În funcție de specificitatea lor, acești termeni nou pătrunși în limbă sunt: **1.** termeni tehnici de strictă specialitate, folosiți (și, în cele mai multe cazuri, înțeleși) numai de către specialiști; **2.** termeni de orientare științifică accesibili vorbitorilor obișnuiți (datorită frecvenței relative în uz, dar și, în unele cazuri, analizabilității lor); **3.** termeni tehnico-științifici redefiniți semantic și preluați de vocabularul uzual; cel mai clar se poate observa *repartizarea* cuvintelor tehnico-științifice pe *domenii de activitate* din analizarea și clasificarea termenilor înalt specializați, în general (cu totul) necunoscuți vorbitorilor obișnuiți – publicului larg.

Apărută la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, terminologia științifico-tehnică românească modernă a fost în esență produsul dezvoltării accelerate a relațiilor culturale, economice și politice ale țărilor române cu diverse țări vecine sau occidentale; pentru constituirea și înnoirea fondului lexical necesar, s-a apelat la început la limbi ca neogreaca, rusa și franceza în Muntenia și Moldova, respectiv latina, germana și maghiara în Transilvania; limba franceză devine sursa principală de împrumut după 1830, pentru ca, ulterior, neologismele din domeniul științei și tehnicii să provină și din alte limbi europene de cultură. Din studiul primelor scrieri științifice românești, apărute în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și care cunosc o deosebită dezvoltare în secolul al XVIII-lea, mulți autori români¹ au avansat ipoteza că o seamă de domenii de activitate de orientare științifică își creaseră deja terminologii proprii *in nuce*, către sfârșitul secolului al XVIII-lea – în speță, anii 1780: geografia, astronomia, cosmografia, medicina, anatomia, farmacia, matematica, filozofia, logica, psihologia, gramatica, retorica, poetica, arhitectura, artele plastice, muzica, industria, comerțul și transporturile.

Repartizarea pe domenii de activitate a termenilor tehnico-științifici din limba română contemporană

Iată o inventariere minimală a termenilor tehnico-științifici, cu încercarea de a se stabili și un oarecare grad de ierarhizare în funcție de specificitatea lor: **1.** termeni tehnici de strictă specialitate (clasificați pe domenii referențiale), folosiți (și în cele mai multe cazuri înțeleși) numai de către specialiști; **2.** termeni de orientare științifică accesibili vorbitorilor obișnuiți (datorită frecvenței relative în uz, dar și, la unele,

¹ Avem în vedere aici cercetători precum: Jean Byck, *Vocabularul științific și tehnic în limba română din secolul al XVIII-lea*, în *SCL*, 1954, nr. 1-2, p. 31-43; N.A. Ursu, *Crearea stilului științific*, în *Studii de istorie a limbii române literare*, vol. I, București, 1969, p. 28-166; alți autori, între care Ion Gheție, se arată rezervați în privința statutului de „stil științific” caracteristic pentru textele apărute înainte de 1780: *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978, p. 120-121.

analizabilității lor); 3. termeni tehnico-științifici redefiniți semantic și preluați de vocabularul uzual.

Cel mai clar se poate observa *repartizarea* cuvintelor tehnico-științifice pe *domenii de activitate* / referențiale din analizarea și clasificarea termenilor înalt specializați, în general (cu totul) necunoscuți vorbitorilor obișnuiți – publicului larg.

1. Domenii *tehnice*: □ Construcții și arhitectură: *anrobare, arhitravă, balustru, bosă, bucrâniu, burllet, busc, caboșon* etc. □ Căi ferate, drumuri și poduri, metalurgie, materiale de construcție: *blum, bluming, braunit, brazură, bureză, butisă, carboloy, carbenă, elinvar, etrier, fluaj, magnico, olivină, portland, puzzolană*. □ Tehnică generală: *bizotă, calandra, crib, conveier, crossbar, cuplă, dejivra, disjunctor, ductilitate, dumper, fider, holender / holendru, hon, honui, întrefier, jiclor, jojă, know-how, poanson, randalinare, rezinaj, sablaj, sableză, schip, stocher, șeping, trefilare, tribologie*. □ Construcții de mașini, electrotehnică, electronică, automată: *ambutisa, antifading, antischeting, brasaj, buterolă, caractron, cilindree, cuadrofonie, demodulator, fotodiodă, fototiristor, heptodă, led, poantou, trigger, voder*. □ Transporturi, marină, aviație: *aprovă, apunare, apupă, apupare, arierbec, arimă, asieta, autodumper, autogir, autodină, bastingaj, bolard, truc², waterbalast*. □ Telecomunicații: *brum, belinograf, supervizor, transvéter, tuner, tweeter*. □ Industria textilă, industria alimentară: *blanșare, bradford, bradt, calorizator, carda, -re, emulgator, garnetă, holendru, iaroviza, iarovizare, interlock, jofră, mordansare, textură, verif*. □ Poligrafie, tipografie, cinematografie: *anticvă, batard, bodoni, blimp, boston², cadraj, cineramă, contraplan, flashback, tifdruc, travelling*. □ Minerit, industria extractivă, hidrotehnică: *bremză, brizant, carbonado, cataclază, cumen, cupelație, deroca, derocare, epandaj, fulmicoton, geamblac, godevil, havă, havare, haveză, mast*. □ Tehnică militară: *autoamfibiu, barbacană, breteșă, fosgen, gargusă*.

2. Științe *matematice*: □ Matematică: *aleatoriu, aperiodic, apotemă, ceviană, comutativitate, lemă, paralaxă, permutare, randomiza, randomizare, stocastic*. □ Informatică, cibernetică: *bit, COBOL, cyborg, feedback, graf-plotter, kilocuvânt, modém, soft^{1,2}, software*.

3. Științe *ale naturii*: □ Fizică (mecanică, optică, electricitate etc.): *amper, angstrom, antineutrino, astrofizică, bang sonic, big bang, biofoton, biorefringent, biorefringență, bolometru, cadențmetru, spot, supraconductibilitate, tesla, transvertor, var², weber*. □ Chimie (și biochimie, industria chimică): *argentan, arheochimie, arseniură, bachelită, beriliu, biacid, benzipiren, boricat, buna, butadienă, butenă, butilenă, butilină, cadmie, constantan, deuteriu, dextroză, formaldehidă, freon, halon, mer, osmiridiu, permalloy, pobedit, resorcină / rezorcină, stereochemic, titan², tritiu*. □ Geologie, geografie, mineralogie: *anticlinal, antropogeografie, apatit, aragonit, argentit, arsenit, cainozoic, caldeiră, cambrian, catastrofism, cinerit, clastic, cretacic, culm, cuvetă, devonian, dolomită, eneolitic, flint, fliš, forsterit, geosinclinal, glacis, halomorf, hiacint, jadeit, lesivare, morenă, onix, permian, pleistocen, rift, stratocumulus, stratosferă, stratosferic*. □ Geografie, meteorologie: *aven(ă), cartodiagramă, catamneză, conurbație, cumulonimbus, cumulostratus, cumulus, foehn, litosferă, nefelometrie, pontic, sill, sinopsis, sonosferă*. □ Astronomie, astrofizică: *paralaxă, parhelie, quasag, quasar*. □ Agronomie, horticultură, viticultură, zootehnie: *bardou, bulet, bruceleză, cuniculicultură, cupaj, emonda, tritură, univitelin, xantocit, xilofag, zoochimie, zoofit, zoobiologie*. □ Medicină, fiziologie, anatomie, psihiatrie:

afabulație, angiofluorografie, anorectic, antihelmintic, antihistaminic, antiluetic, antiperistaltic, antracoză, apersepcție, aortită, tomografie, vag (nerv ~), vilozitate, zigomatic.

4. Științe sociale și istorice: □ Filozofie, logică: *animism, antanagogă, anticristianism, antropatrie, apolog, aporetic, aposteriori, apraxie, apodictic, a priori, aprioric, apriorism, aprioritate, calofilie, daoism / taoism, determinism, determinist, dihotomie, eleat, finitism, formalism, gestaltism, gnoseologie, gnostic, hedonism, hedonist, jainism, malthusianism, presupus², noetic, noosferă, pancalism, panteism, pemie / parimie, protocronism, subcontrarietate.* □ Economie politică, științe politice, contabilitate și finanțe: *antidumping, antantă, arierat, asociaționism, autarhic, autohtonism, axiologie, babuivism, background, behaviorism, bonitate, biopolitică, bund, cambial, cesionar, cliring, comandită, conceptualism, conosament, constructivism, contractualism, contractualist, curatelă, curtaj, curtier, fordism, fretă, hinterland, irenologie, kneset, lombarda, -re, macroeconomie, narodnicism, polemologie, științifică, semiolog, semiologie, semiotic, semiotică, semitolog, semitologie, sinologie, spiritualism, tantiemă, transcendentalist, reescont, stornare, storno, trustier, uzufruct.* □ Istorie, arheologie: *apanaj, arameic, artefact, arhonte, bustrofedon, cortes, cubiculum, dravidian, duumvir, limes, lustru², monoxil, periec, pretorian, quipu, triumvirat, turanic.* □ Științe juridice, drept: *apelant, arbitral, clauzulă, dolosiv, exonera, fiduciar, gerant, heimatlos, impunitate, inamovibil, indiviz, olograf, proroga, testa¹.* □ Alte arii culturale socio-umane: Mitologie, religie: *antitrinitarism, apocrif, apostazie, astrolatrie, autocefalie, claustral, galicanism, iconoclast, iconodul, maniheism, mithraism, omilectică, prezbiterianism, teism.* □ Cultură fizică, sport: *calistenie, jab, skeet.*

5. Științe filologice, lingvistică: *aglutina, antroponimie, aorist, apical, apocopă, apofonie, apozitiv, apozitional, apud, arhifonem, asibilare, asibilație, asindeton, brahilogie, cacografie, cancionero, descriptivism, desinențial, dialingvistică, diereză, disimilație, eliziune, epanalepsă, fonem, fonetism, formant, fricativ, geminat, gemație, generativism, gerundiv, gerundival, glosem, glotal, hidronim, hiperurbanism, hispanism, incoativ, iotaciza, juxtă / iuxtă, koiné, labializa, labializare, lexicografie, metalingvistică, metateză, morfem, morfonem, neogramatic, onomasiologie, paradigmă, paremiologie, paroxiton, prepozițional, preterit, rotacism, rotacizare, semasiolog, semic, semicalc, semideponent, semioclusivă, semivocală, semivocalism, siflant, semem, suffixoid, supletiv, supletivism, tautologie, uvular.*

6. Arte plastice, muzică, teorie și critică literară: *anglaise, anticalofil, antistrofă, apolinic, apogiatură, appassionato, arhetipal, arioso, atonalism, balafon, berceuse, camaieiu, carilon, cezură, ciaconă, climax, colorism, contrapunct, dodecasilab, epizeuxis, estompă, fondu, fovism, glissando, hendiadă, hiperbată, imagism, litotă, luth, maruflaj, prolepsă, metopă, mezzo-tinto, motet, mulură, onirism, orfism, osianic, poantilism, premodernism, preraphaelit, psihedelic, rubato, stretto, subdominantă, supratonică, suprematism, tașism, textologie, vibrafon.*

Relația limbaj special – limbaj comun

La granița dintre limbajele de specialitate și limba comună se poate vorbi despre existența unei categorii de „trecere” – aceea a termenilor specializați accesibili vorbitorului mediu, ca și a altei categorii de termeni care au suferit „mutații” de ordin semantic, fiind supuși unui proces de transgresiune, din limbajul tehnic în limbajul

comun sau invers. Astfel, putem vorbi despre termeni tehnico-științifici pe care să devină comuni, termeni a căror *polisemie* este adesea remarcabilă – deși nu în aceeași măsură cu termenii de sub (A). Prezentăm în continuare lista cu exemple de astfel de termeni a căror frecvență în uz și accesibilitate semantică se găsesc la un nivel intermediar, fiind reprezentativi pentru practic toate domeniile mai importante ale disciplinelor tehnice și domeniilor de cunoaștere de tip științific, de la cele socio-umane la cele având ca obiect de studiu legile naturii și cele teoretic-abstracte de tip matematic: *addenda, afazic, afazie, afect, afinitate, aflux, arctic, arhaic, arian, aritmie, armătură, armistițiu, aromatic, arsenic, arterioscleroză, artroză, aseleniza, asezona, asimila* (2), *asimilație, asincron, asocial, asorta, asortat, asortiment, aspensor, aspirație, astenic, astenie, asteroid, astmă(ă), astronavă, baril, baroc, basculă, batiscaf, beatnic, beligerant, biatlon, bibliofil, bianual, bidonvil, bifazat, bifocal, bigamie, bigam, bioinginerie, biomasă, bionică, bioritm, biosferă, biosistem, bisectoare, bisextil, bisexual, bisexuat, biomatic, borax, boric (acid ~), brand, bordaj, branhie, bric¹, brichetă², bromură, bronhie, bronșitic, broșa, carlingă, carieră¹, caroiaj, canotaj, carotidă, carstic, cart, cartă, cartare, carter, cartograf, casant, casare, caserolă, cașalot, catacombă, catalepsie, cataleptic, climacteriu, climatiza, climatizare, clonă, clona, clonaj, clonă, clorofilă, clorură, contravenție, contuzie, convalescent, convențional, convergență, converti, convertire, convertizor, convexitate, copyright, cornieră, coronarian, corporație, cosinus, cosmopolitan, craniu, cranian, criminalistică, criminolog, criminologie, dentiție, depanator, departament, depresie, depresiune, deriva, derivă, derivație, dializă, diametral, diapazon, diascop, diaproiector, diateză, dictafon, diferențial, diftong, difuza, difuziune, digital, dilata, dilatare, diminutival, dinamiza, diodă, dioptrie, dischinezie, dislocare, disocia, disonant, dispersie, display, distorsiona, distrofie, fonator, fonetic, fonetică, fonc, forceps, fosfat, fosfată, fosiliza, fosilizare, fosilifer, fotochimic, fotoelectric, fotofobie, fotogramă, fotoobiectiv, fotoreleu, franca, grafologie, grafoman, gratificație, gratuitate, grecism, grefa, grefă, gresa, gresare, grizzly, gulfstream, gustativ, habitat, halo, halogen, halucinogen, harpon, hebdomadur, hegemonie, heliomarin, hematolog, hematologie, hematom, hemiplegie, homeopat, hormonogeneză, hortivitol, hublou, hulă², humeral, humerus, infrasunet, infuzie, ingera, inghinal, iniția, injector inocula, insalubru, insera, inserare, insipid, instrumentar, insulină, intabula, inteligibil, intendență, intenta, ireductibil, iregularitate, ireversibil iris, iritant, irizație, isoscel, istm, istoriograf, înnisipa, înnisipare, înregimenta, înregimentare, înscris, investiură, jalon, jalona, jalonare, jalonier, joncțiune, joule, judiciar, jugular, junglă, jurisconsult, kilometraj, kilotonă, kilovolt, kiwi, kripton, labil, labirint, laburist, lacrimal, lacrimogen, logopedie, lojă, longeron / lonjeron, longitudine, longitudinal, lordoză, lubrifica, lubrifiat, lubrifiere, lucrativ, lues, luetic, lufă, lumbago, luminal, luminescent, luminescență, luping, macadam, macera, macerație, macramé(u), macromolecular, metonimie, metrologie, mezi, mezozoic, miceliu, micoză, microbiolog, microbiologie, microbial, microcalculator, microchimic, microchirurgie, microclimat, monoșină, montă, montură, moratoriu, morfinoman, morskă, mortalitate, mortier(ă), mortuar, mostră, moto², motocros, motodrom, motomecanizat, motonavă, motoclub, motoplug, motopompă, motrice, mozaic², mozaism, mucilagiul, mucozitate, mucus, neechitabil, nefrită, nefracțional, negativism, negativist, neintervenționism, neintervenționist, nemetal, neocapitalism, neocolonialism, neologism, neonazism, neonazist, neoplasm,*

neorganic, nepotism, neproliferare, nervurat, nervurat(ă), oligofrenie, ombilic, ombilical, omnivor, omolog, omologa, omologare, omonim, omoplat, onanie, onanism, oncograf, onomatopee, onomatopeic, opaciza, opacizare, operațional, opozabil, opozant, optimita, optimizare, orbital, orchestră, parapsihologic, parcometru, parental, pareză, paricid, parietal, paritate, parkinson, patent, patenta, patentare, patență, patină¹, patogen, patologic, patologice, patrimoniul, patrimonial, patron¹, paușal, pectoral, pecuniar, pedaliere, pederast, pederastie, pedofil, pedofilie, peiorativ, peisagist, pelagră, pelagros, pelargonie, pelvian, pelvis, penaj, penalist, penalitate, pendular, penetra, penetrant, peninsular, peninsula, polisilabic, polistiren, politeist, poliuretan, polivinil, pomologie, pondera, ponderat, poros, porcin, porfir, portal, portavion, portretist, porționa, porționare, postabdomen, postdată, postmeridian, postoperatoriu, post-restant, posttraumatic, postum, postverbal, potența, potențare, poțiune, practicabil, practician, preambul, precalcula, profundor, prognoză, prognoză, programatic, programatism, progresie, prohibi, prohibi, prolifera, proliferare, prolog, promulga, pronazist, pronominal, propan, propolis, propulsa, prorektor, prostatită, protagonist, protectorat, protestant, protestantism, radioclub, radiofar, radiofonist, radiogoniometrie, radiogoniometric, radiogramă, radiolocație, radiomicrofon, radioreperaj, radiotelescop, radioundă, rادیو(m), rahianestezie, rahidian, ramă², rambleu, ramburs, rambursa, rambursare, rateu, ratifica, repera, regresiv, repetoare, reportofon, reproducție, reprografie, resorbție, saturație, sărăturos, scabie, scadență, scalar², scală, scalen, scalpen, scanda, scandare, semifabricat, semifeudal, semilaminat, seminal, semiplan, semirigid, semit, separator, septic, septicemie, septimă, septuagenar, sericicultură, servocomandă, servofrână, servomotor, sexagenar, sexolog, sexologie, sextant, sextuplu, sexualitate, sexuat, sferoid, sferoidal, siaj, siamez, sideral, silențios, silex, silicat, silicon, silicoză, silvicol, superlativ, supoziție, supracurent, supradevelopat, supradimensiona, supradimensionat, supraexpune, supraexpunere, supralicita, supranumerar, supraordonat, tehnocrat, tehnoredacta, teleast, telecameră, telecineast, teleconcur, teleconferință, telecontrol, telecronică, teledifuză, televiza, televizorist, telex, teluric, telescopic, teleimprimator, telespicher, tempo, temporal¹, temporiza, temporizare, tender, tendinită, tensiometru, tentacul, teodolit, teolog, teologie, terapie, terapeut, terariu, terecot, tergal, traumatic, traumă, tutelar, tutelă, tutore, ultimatum, umanist, umanism, umanoid, unghinal, unghiulație, unicameral, unicapsular, unicelular, unidimensional, uniembrionar, uniocular, vulcanolog, vulvă, wattmetru, wattoră, watt-secundă, wolfram, wolframic, xenofob, xenofobie, xilogravură, yoga, york, zaharic, zaharifica, zaharoid, zeamil, zenit, zerovalent, zigurat, zincograf, zincografie, zincogravură, zoofag, zoogeografie, zoomorf, zootoxină.

(A) *Trecerea din limba comună în limbajele de specialitate a afectat și mai afectează încă o multitudine de elemente lexicale, ea continuând și în condițiile actuale ale dezvoltării domeniilor (mai mult sau mai puțin strict) specializate ale tehnicii și științelor. Iată termenii aparținând limbii comune, termeni vechi în limba română, care fac parte integrantă din diversele limbaje de relevanță tehnică și științifică, selectați de noi din ultima ediție a DEX, cu indicarea domeniului respectiv de activitate și / sau înțelesului lor specializat: abatere (tehn.), ac (~ de macaz, ~ indicator), aduna, adunare (mat.), afuma, agățător (ornitologie), albăstri, albăstrire („tratament chimic al pieselor de oțel”), albi (ind. textilă), albitură (tipogr.), albuș (rar: „sclerotica”), alergător (piatră alergătoare), altoi, altoire, alunecător („piesă mobilă”), amestec (chim.), amestecător*

(tehn.), *an* (~ *lumină*), *apă* (~ *grea* / *deuterică*, ~ *de var*), *apărare* (termen sportiv, în jocurile cu mingea), *apărător* (termen militar), *aprinde* (constr. auto), *aprinzător* (minerit, tehn. generală), *arbore* („piesă de mașină; ax”), *arc* (~ *voltaic*, ~ *de cerc*, ~ *reflex*), *argăsi*, *arici* (tehn., mil.), *aripă* (tehn., constr., politică, mil.), *asemenea* (triunghi ~), *așchietor*, *avuție* (economie politică), *bec* (chimie, electricitate), *buclă* (electricitate), *bun* / *bunuri* (drept, economie politică), *cal* (gimnastică), *cameră* (optică: ~ *obscură*), *cap*¹ (~ *de acuzare*), *capră* (gimnastică), *car* (tehn. generală, constr. de mașini), *carte* (~ *de alegător*, ~ *de imobil*), *cămașă* (constr. de mașini), *cămin* (~ *de vizitare al unui imobil*), *căptuși* (minerit), *căptușeală* (metalurgie), *cărbune* (electr.), *cărucior* (constr. de mașini), *căruț* („parte mobilă a unei mașini”), *căsuță* (tipogr.), *ceară* (geologie: ~ *de pământ*, fiziologie: „cerumen”), *chit*, *ciupercă* (căi ferate: *ciuperca șinei*), *ciur* (ind. materialelor de construcții), *clopot* (~ *scufundător*), *coardă* (matematică, anatomie, zoologie – sistematică), *corp* (tipogr.: ~ *de literă*, anatomie: ~ *galben*; fizică, chimie), *coș* (metalurgie), *creastă* (geografie, topometrie), *cruce* (constr. de mașini), *cupă* (construcții), *cuptor* (metalurgie), *curea* (~ *de transmisie*), *cutie* (~ *de viteze*), *cuțit* (~ *așchietor*), *deget* (~ *piesă la combine etc.*), *despuia* (a ~ *un text*, a ~ *scrutinul*), *diamant* („cel mai mic corp de literă de tipar”), *drept* (~ *constituțional*), *față* (matematică), *floare* (tehn.), *furcă* („organ al mașinii de filat”), *fus* (~ *sferic*, ~ *orar*), *gheară* (~ *extractoare*), *gură* (~ *de incendiu*, medicină: ~ *de lup*), *îmbiba*, *împăna* (tehnică: „a reduce jocul dintre piese prin adăugarea de pene”), *împingător* („accesoriu la armele de foc”), *împușcătură* (minerit), *încălzire* (sport), *încărcător* (tehn., mil.), *încrucișa* (zootehnie), *încrucișare* (zootehnie), *îndreptar* (~ *ortografic* / *ortoepic*), *îngrășământ* (agronomie), *înmagazina* (com., fizică), *înmulți*, *înmulțire* (matematică), *înotătoare* (zoologie – ihtiologie), *însămânța* (agronomie), *înscrisoare* (drept administrativ), *întindere*, *întinzător* (tehnică), *întrerupe*, *joc* (constr. de mașini), *labă*, *lampă* (~ *oxiacetilenică*), *lapte* (~ *de var*), *latură* (geometrie), *lăptișor*, *liber* (*electron* ~, *vers* ~), *limbă* (~ *comună*, ~ *literară*), *linie* (~ *de demarcație*), *loc*, *lovitură* (~ *de pedeapsă*), *lucru* (~ *mecanic*), *lumânare* (inv.: „unitatea de măsură convențională pentru intensitatea luminii”), *lumină* („distanța dintre piesele interioare a două piese vecine”), *matcă* („parte din foile unui chitanțier, bonier etc.”), *mărime* (~ *fizică*), *măsură*, *mână* (~ *curentă*, ~ *de lucru*), *mâner* (tehn.), *melc* (anatomie, constr. de mașini), *melcat* (șurub ~), *miez* (~ *de bobină*; „parte a unei forme de turnătorie”), *mijloc* (~ *de producție*), *mișcare* (~ *uniform accelerată*), *moară* (minerit, chimie), *mort* (timp ~), *muncă* (~ *utilă*; la pl.: „durerile nașterii”), *muscă* (termen sportiv – în *box*), *mușchi*^{1,2} (termen folosit în anatomie-fiziologie și în botanică), *nealtoit*, *negru* (~ *de fum*, ~ *de anilină*, ~ *animal*), *nisip* (în medicină: ~ *la rinichi* „depunere patologică de granule fine de oxalați, urați, silicați etc.”), *nit*, *nitui*, *nituire*, *nod* (navigație, căi ferate), *număr* (~ *natural*), *oală* (metalurgie), *oglinză* (optică; geologie: ~ *de falie* / *de fricțiune*), *opritor*, *parte* (a fi ~ într-un proces), *pas*² (pl. *pasuri* – geografie: „trecătoare”), *pas*³ (biologie: ~ *genetic*; constr. de mașini: ~ *de filet*), *pat*¹ (agronomie: ~ *germinativ*), *pământ* (*pământuri rare*), *păpușă* („parte mobilă a strungului”), *pâr*² (sau *arc ac de* ~ „arc în formă de spirală la ceas”), *pâlnie* (tehn.: „rezervor, încăpere sau lăcaș”), *pânză* (geologie: ~ *freatică*, ~ *de șariaj*, ~ *eruptivă*), *pecingine* (agron.), *perdea* (~ *a aparatului fotografie*), *perete*, *perie* (electr.), *pernă* (vehicul pe ~ *de aer*), *piatră* (arhitectură, construcții: ~ *unghiulară*), *picior* (minerit: ~ *de siguranță*), *pieptene* (~ *de cardat*), *pinten* (construcții, drumuri și poduri), *pisică* (ind. extractivă), *pistol*² (în sensul de „instrument pentru măcinat în

mojar”), *plasă*, *plin*, *plug* (~ de cărbune, ~ nivelator), *plută* (~ a rezervorului), *poartă* („pas, defileu”), *pod* (~ rulant), *popic* („piesă folosită ca proptea în construcția tunelurilor”), *pornire* (auto), *praf*, *prag* (~ al durerii), *preaplin* (dispozitiv de ~), *preț* (~ de cost), *putere* (mat., fiz.), *rac* (termen folosit în extracția petrolieră), *rază* (mat., fiz.), *răsuflător*, *rășină*, *râie*, *ridica*, *ridicare* (~ la putere), *ridicător* („dispozitiv la combinele de cereale”), *roată* (tehn., gimnastică), *rost* (~ de etanșare, ~ de lucru), *roșu* (până la ~, ~ de Congo, roșie daneză, roșie de stepă), *rugină* (agronomie: boală la plante, provocată de ciuperci din genul *Puccinia*), *rupere* (rezistența materialelor), *sac* (anatomie, entomologie, botanică), *sanie* (constr. de mașini), *sapă* (~ de foraj), *sarcină* (~ utilă, ~ electrică), *sare* (chimie), *săgeată* (matematică, geografie: ~ *litorală*), *scară* (cartografie), *scaun* (medicină, instalații), *scădere* (matematică), *scânteie* (constr. auto), *schimb* (~ în natură), *schimbător* (~ de viteze), *scoabă* (constr. civile), *scoarță* (botanică), *scoc* (~), *sculă* (~ așchietoare), *scurgere*, *scut* (minerit), *semn* (matematică, electricitate), *sită* (minerit, construcții), *spăla*, *spălare* (minerit), *spărgător* (~ de gheață), *spin*¹ („știft”) *stare* (~ de agregare), *sticlă* (geologie: ~ *vulcanică*), *stinge* (chimie; a ~ var), *stingător*, *storcătoare*, *storcător*, *strat* (~ geologic; ~ al limbii; ~ social), *strălucire* (în fizică), *străpunge*, *străpungere* (minerit), *stropi*, *stropire*, *stropitoare* (agronomie, pomicultură), *sucitor*, *suferi*, *sufla*, *suge*, *suitar*, *sul* (~ al mașinii de scris), *sunet*, *surd* (vocală ~ă), *șanț* (constr. de mașini), *șină*, *șir* (matematică), *șlefui*, *ștergător* (~ de parbriz), *șuierător* (consoană șuierătoare), *tablă* (tabla înmulțirii), *taler*, *talpă*, *tăia*, *tăiere*, *tăietor*, *tălpuitor*, *teacă* (~ de mielină), *timp* (motor în patru ~i), *timpuriu* (vegetație ~e), *toacă*, *toarce*, *tobă* (~ de eșapament), *topit*, *topitor*, *topitură*, *torcătoare*, *trage*, *trăgător*, *trăgătoare*, *trăsătură*, *treaptă* (~ de viteză), *trunchi* (~ de con, ~ piramidă), *tun* (~ de electroni), *turbare* (ca sinonim al lui *rabie*), *turna*¹ (metalurgie), *turnător*, *turtă*, *țesut*, *țintă*, *ulei*², *umblătoare*, *umplutură*, *undă*, *unealtă*, *unge*, *ungere* (constr. de mașini: sistem de ~), *unghi* (geometrie, fizică: ~ de refracție), *unsoare*, *urca*, *ureche*, *usca*, *uscat*² (s.n., ca termen geografic opus „oceanului planetar”), *ușă*, *val*¹, *vas* (~ capilar), *vatră*¹, *vedere* (~ bilaterală, ~ în epură), *veghe* (*lampă de* ~), *venin*, *vergea*, *verigă*, *viață*, *vierme*, *vânzare* (economie, finanțe), *vopsea*, *zăcământ* (minerit), *zăcătoare*, *zăvor*, *zbor* (platformă de ~), *zburătoare*, *zdrobitor* (viticultură), *zeamă* (~ bordeleză), *zecime* (matematică), *zgomot* (~ de fond), *zgură* (metalurgie), *zi* (~muncă).

Foarte interesați ni se par, din motive care țin atât de semantică și de apartenența itemurilor lexicale la arii referențiale / domenii de activitate variate, cât și de observarea evoluției lingvistice înseși, acei termeni neologici, de cultură, care se folosesc și în limbajele de specialitate și în *limba comună* (de exemplu, *adera*, *adopta*, *alimenta*, *-are*, *analiza*, *analiză*, *anecdotală*, *animat*, *apatie*, *armă* (de exemplu, ~ *ecologică*), *atenua*, *atlet(ic)*, *atracție*, *atribut*, *audiență*, *avans*, *avertisment*, *aviz*, *bloc(a)*, *brut*, *buton*, *calendar*, *calitate*, *candida*, *caniculă*, *canicular*, *cant*, *caracter*, *carou*, *cauciuc*, *caz*, *calma*, *capacitate*, *central*, *cerc*, *cereale*, *chei* / *cheu*, *ciment*, *cinematograf*, *clasă*, *clinică*, *clișeu*, *cochilie*, *cod*, *combinație*, *compus*, *comun*, *compartiment*, *compensa*, *complex*, *compatibil*, *comutator*, *concentrat*, *concluzie*, *configurație*, *congela*, *consens*, *conservă*, *contor*, *conștiință*, *cont*, *contesta*, *contestație*, *curbă*, *curent*, *decupaj*, *deficit*, *definit*, *deforma*, *degrada*, *deplasa*, *deplasare*, *descompune*, *desenator*, *dezintoxica*, *dezintoxicare*, *direcție*, *dispozitiv*, *element*, *esență*, *expert*, *extern*, *fibră*, *fosforescent*, *glandă*, *gramatical*, *hernie*, *hidrocentrală*, *hipnoză*, *ilicit*, *iluzie*, *impar*, *incendiu*, *infarct*, *inovație*, *instabil*, *ipoteză*, *legitim*, *lucernă* (*luțernă*))

e o variantă, populară, considerată deci „neștiințifică”), *lunar, luxa, luxare, luxație, maturiza, migrenă, minim, mondial, negație, normal, obiectiv, oficial, ondula, organiza, -re, orificiu, osos, paradox(al), particularitate, penitenciar, perioadă, perturbare, pneumonie, posesie, psihic, ramifica, -t, raționament, reclamant, recepție, reduce, -re, regenera, regulă, rentabil, reporter, republican, republică, reumatism, rotație, romb, rulment, salivă, scarlatină, semicentener, semicerc, seminar, senator, senilitate, simultan, somnolență, sorta, -re, superficial, suprapopula, surmenaj, șantier, temperament, testament, tripla, vibrație, viteză*). Câteodată, în cazul unor astfel de cuvinte, nu se poate stabili cu precizie precedența în uz a unuia dintre sensuri – de exemplu, *a angaja* (folosit cu sensul său uzual și în limbajul militar), *afonie, antrepriză, aspirație, cală, carieră, coagula, franj, involuție, motrice, nealiniat, potența, potențare, programatic, ratifica, ratificare, resuscita, stimul* etc.

Ca accesibilitate semantică și frecvență relativă, termenii neologici (majoritar aparținători fondului latino-roman) precum cei mai jos menționați se află într-o poziție cu totul remarcabilă, fiind practic cunoscuți – și majoritatea utilizați efectiv – de toată lumea astăzi. Iată o listă a cuvintelor de orientare științifico-tehnică foarte familiare în limba română contemporană, alese dintre termenii selectați de noi din DEX: *acționa, acumulare, acut, adept, aderență, adeziune, adiacent, adjudeca, adjudecare, adjunct, administra, administrare, administrație, adopție, adrenalină, adult, aerian, aferent, afirmativ, agentură, agita, agitație, aglomera, agonie, agregat, agresiv, agresor, aisberg, alambic, album, alcool, alcoolic, alcooliza, alergie, alertă, alfa, alfabet, anexă, angaja, angajare, angajament, angrena, angro / engros, anihila, anihilare, animal (s.n., adj.), anofel, anormal, ansamblu, antibiotic, antic, anticorp, antirabic, antitanc, antiderapant, antipoliomielitic, antipoluant, antisemit, antisemitism, antișoc, antonim, antrenament, antricot, anula, anulare, anvelopă, anvergură, aparat, aparataj, aparatură, aparent, asocia, asociat, asociație, aspect, aspira, asterisc, atac, ataca, atașa, atenuare, atlas, cinematografic, circ, circuit, circumferință, ciroză, cisternă, citație, civil, cizela, clapă, climă, clinic, clor, cocs, cofraj, coincidență, colier, coloană, colonialism, comasa, comasare, compact, composta, computeriza, comunicație, concentrare, concentrație, concepție, concubinaj, condensa, condensare, condiment, condiție, conductă, curentare, cursă¹, dactilograf(ă), dactilografia, dactilografie, decaltru, decametrul, difuzor, dig, digestie, dimensiune, dinamic, dinamită, dioxid, dioptrie, dioramă, director, dirija, disc, discret, discurs, diseca, divide, divizibil, diviziune, divizor, dizolvant, exploziv, export, exporta, extensibil, extensie, extinde, extrage, extracție, fabrică, ghid, ghida, ghilimele, ghilotină, glob, global, globulă, golf², grad, gram, gramaj, importa, impozit, impozita, imputa, imputație, imun, imuniza, inconștient, incubator, interoga, interogatoriu, interpreta, intersecție, interval, intestinal, intrare, intravilan, întreprindere, jurist, juriu, jurnal, jurnalist, jurnalism, justifica, manifestare, manipula, manivelă, manșetă, manșon, mamar, manual, manufactură, metamorfoza, metamorfozare, metan, meteor, meteoric, meteorolog, metodă, montator, moral, morală, morgă¹, mortal, -itate, mortar, motel, motiv, motocicletă, motociclist, motor, motorină, motoriza, motorizat, mozaic¹, mozaicar, multilateral, multimiliardar, noțiune, nuclear, nucleu, nud, nul, numeric, numerota, nutria, nivelă, oază, obez, obiect, paracetamol, paradox, parafă, parafă, parafină, parafrază, paragraf, paralel, periodic, permanent, permeabil, permis, permisie, persoană, personaj, personal, post¹, post², postament, posterior, potabil,*

potasiu, potențial, poză, poză, pozitiv, purifica, rachetă¹, radar, radiator, radiație, radio, radioactiv, radiocasetofon, radiodifuziune, radiofona, radioemitor, radiografie, radiolog, radiologie, radioreceptor, reumatologie, reuniune, revaccina, revizie, revizor, revoluție, revoluționar, revolver, rezervă, rezistență, rezolva, rezultat, rigid, rimă, ritm, robot, robotiza, roda, rodaj, rolă, rond, stabil, stabilizea, stalactită, stalagmită, standard, stas, stat¹, statistic, statistică, statut, traduce, traducere, trafic, traforaj, traiectorie, tramvai, transfer, transferă, transferare, transforma, transformare, translator, vulcan, vulcanic, vulcaniza, vulcanizare, xerox, xeroxa, yală, zaharuri, zaharină, zebra, zecimal, zero, ziarist, zigzag, zinc, zinca, zincare, zincat, zodiac, zonă, zoo, zoolog, zoologie, zootehnic, zootehnie, zootehnist.

Unele dintre aceste cuvinte prezintă, după cum am văzut, o foarte interesantă polisemie, fiind definite semantic în cadrul mai multor domenii de activitate tehnico-științifică; câteva exemple vor fi, credem, edificatoare: *arbore* („organ de mașină”, termen marinăresc: rar „catarg”, ~ *mic* „trinchet”), *articulație* (termen din domeniul anatomiei și zoologiei, dar și din domeniul construcțiilor de mașini), *culoar* (folosit în domeniul feroviar, în sport și geografie: ~ *depresionar*), *cultură* (termen folosit în agrotehnică, în fizică și în medicină și biologie: „colonie de bacterii”), *difuzie* (folosit în domeniul opticii și fizicii moleculare), *element* (folosit în chimie și electricitate: ~ *electrică*), *fond* (folosit în sport – atletism: *probă de* ~, în artele plastice și în lexicologie: ~ *lexical principal*), *funcție* (folosit în matematică, gramatică, fiziologie și logică), *gen* (folosit în gramatică și zoologie), *imprima* (folosit în industriile textile și poligrafică), *intersecție* (folosit în matematică și în construcțiile de drumuri și urbanistică), *limită* (folosit în matematică, fonetică și fonologie: ~ *silabică*, geografie: ~ *teritorială*), *ordin* (folosit în biologie, arhitectură și matematică: ~ *de numerație*), *obligație* (folosit în drept: „raport juridic” și în finanțe: „hârtie valorică”), *pasiv* (folosit în gramatică, metalurgie, finanțe), *relaxa* (folosit în anatomie și fiziologie, dar și în fizică), *reparație* (folosit în drept și în tehnica generală), *reproducere* (folosit în biologie și psihologie), *schită* (folosit în tehnica generală, literatură și arte plastice), *sursă* (folosit în electricitate: ~ *de curent continuu / alternativ* și în teoria și critica literară: ~ *de inspirație*), *suspensie* (folosit în chimie și tehnică – construcții de mașini), *tensiune* (folosit în electricitate, mecanică, fiziologie: ~ *arterială*), *transfer* (folosit în dreptul muncii: ~ *în interes de serviciu* și chimie: ~ *de electroni*).

Unii termeni tehnico-științifici aparțin deja fondului principal lexical al limbii române: *electric, mașină, substanță, radio, telefon, televizor* etc. – deci se poate aprecia că fac parte dintre cele mai frecvente 3.000-3.500 de cuvinte ale limbii noastre.² De asemenea, există cuvinte cunoscute tot mai bine de vorbitorii limbii, în conformitate cu dezvoltarea tot mai accentuată a vieții economice și sociale și familiarizarea crescândă a oamenilor cu detaliile producției și aplicațiile tehnologiei moderne (practic nu există decât relativ puțini români adulți trecuți printr-o formă de școlarizare de nivel mediu care să nu cunoască termeni ca: *atomic, balneoclimateric, ermetic, etanș, lob, nuclear, standard, trigonometric*.

Un fenomen esențialmente caracteristic vocabularului actual (mai ales publicistic, dar nu numai acestuia) este trecerea unor termeni *din limbajele de specialitate* (sau „de orientare tehnico-științifică”) *în limba comună*: un cuvânt, relativ

² V. și glosarul lexical stabilit de Maria Iliescu.

bine cunoscut de o categorie largă de vorbitori, este resemantizat (pe baza unor mecanisme de extensie semantică, metonimice sau metaforice în esență). Se poate observa adesea folosirea curentă a *sensurilor figurate* (în paralel cu – sau ca rezultat al – pătrunderii termenilor specializați în limbajul comun. Acestea sunt așa-numitele „sensuri deviate”, foarte frecvent întâlnite și în limbajul presei, mai ales în ultimul timp. Iată un șir de astfel de termeni care au trecut din limbajele de specialitate cu cuprinderea cea mai generală în limba comună, unde sunt folosiți în sens figurat: *alimenta* („a ~ cu știri / zvonuri”), *anexă* („o simplă ~”), *angrena*, *-j* („s-a ~t într-o nouă activitate”), *angrenat*, *apendice* („sindicatul lor e un simplu ~ al intereselor de partid”), *arbitra*, *-j*, *artizanal*, *asfixia* („economia națională a fost ~tă de importuri”), *atmosfera* („o ~ de suspiciune”), *atribut* („un ~ de bază al calității de părinte”), *audiență* („și-a pierdut toată audiența electorală”), *avorta* („o inițiativă ~tă”), *blocaj* („un ~ comunicațional complet”), *boicot*, *cadru* („un ~ adecvat de lucru”), *calibru* („sunt inși de același ~ / de ~ greu”), *campanie* („o campanie de dezinformare a publicului”), *camufla* („și-a ~t intențiile până acum”), *canal* („principalul ~ de transmitere înspre votanți a intențiilor sale politice”), *canaliza* („a-și ~ eforturile pentru / în direcția...”), *capital* („principalul lor ~ electoral”), *capitol* („s-a deschis un nou ~ în activitatea de...”), *capitula* („nu putem ~ dinaintea atacurilor dușmănoase ale...”), *catalizator* („un ~ al eforturilor tuturor partenerilor”), *climat* („într-un climat de înțelegere și stimă”), *coalitție*, *coaliza* („s-au ~t împotriva mea”), *conjugă*, *-re* („e necesară ~a eforturilor pentru depășirea...”), *cronic* („lipsă ~ă de idei / soluții”), *declanșa* („a ~ o campanie de criticare a...”), *decret*, *decreta* („X a ~t arogant că este singurul în măsură să...”), *deficit* („au un ~ deficit de încredere”), *demara* („se va ~ o acțiune de strângere de semnături pentru...”), *demonta* („le vom ~ imediat intențiile”), *doză* („o mare ~ de iresponsabilitate civică”), *emana*, *fertiliza*, *filieră* („îi recunosc filiera de idee”), *filtra*, *-re* („măsurile luate sunt în mod clar ~te prin concepția dominantă a grupării lor”), *fizionomie* („fizionomia noii alianțe”), *focar* („un focar de continuă nemulțumire”), *fractură* („există o ~ între intențiile și capacitățile d-lui X”), *generator* („spiritul întreprinzător poate deveni un imens ~ de bunăstare”), *gestiona* („criza actuală trebuie ~tă”), *grilă* („vom folosi o ~ nouă pentru selecția candidaților...”), *hemoragie* („s-a înregistrat o veritabilă ~ financiar-bancară”), *hibrid* („un ~ monstruos între vechea și noua mentalitate”), *impact* („vizita va avea un ~ major asupra relațiilor...”), *importa*, *imun* („X e ~ la orice critică”), *infesta* („le va ~ ambianța...”), *inhiba* („X și-a inhibat pornirile agresive”), *injecție* („această ~ de capital dă un balon de oxigen economiei noastre”), *intoxica* („a ~ cu zvonuri false”), *inunda* („piața a fost ~tă de produse precare calitativ”), *invazie* („o ~ de pronografie fără precedent”), *investi* („am ~t încredere în această alianță”), *itinerar* („~ul său politic a cuprins 7-8 partide”), *magnet* („AGA-urile sunt un ~ pentru cei din pozițiile de decizie”), *manifest* („cartea e un ~ al prostului gust / kitsch-ului”), *manipula* („votul a putut fi ~t ușor”), *migra* („specialiștii au ~t spre alte zone de interes”), *monopol* („partidul Y pare să fi decretat un monopol asupra civismului”), *narcotic narcotiza*, *-t* („preocupări minore, care constituie un bun ~ pentru revolta latentă a unora”, „opinia publică a fost complet ~ă”), *nesterilizat* („o exprimare complet ~tă”), *neutralitate*, *neutraliza* („s-a ~t orice tentativă de insubordonare”), *ofensivă* („o nouă ~ a urâtului în artă”), *oficializa* („prin banchetul de ieri s-a ~t relația dintre cele două grupuri de interese”), *opac* („o judecată ~ă”), *operație* („noile scumpiri sunt o ~ necesară”), *orbită* („X a intrat pe orbita unor interese străine lui”), *orchestră*, *orchestrare* („știm cine a ~t

campania de denigrare a...?”), *pachet* („un pachet de măsuri și decizii menite să...”), *pacient*, *pană*² („a rămas în ~ de idei și inspirație”), *panoramă* („lucrarea oferă o panoramă a preocupărilor din domeniu...”), *paralelism*, *paraliza* („eforturile lor au fost ~te de reacția imprevizibilă a lui Y”), *paranteză* („...orânduire care n-a fost decât o ~ a istoriei”), *pepinieră* („școala noastră e o ~ de noi specialiști”), *periferie* („acestea sunt lucruri aflate cu totul la periferia preocupărilor noastre”), *pilon* („d-l X se declară un pilon de bază al asociației”), *plafon*, *plia*, *pliere* („va trebui să ne pliem conform cerințelor nou apărute”), *presă* („a fost ~t de evenimente”), *proză* („toate documentele semnate nu sunt decât ~”), *raid* („un ~ prin magazine bucureștene”), *reanimare*, *recoltă*, *recoltă* („recolta de amenzi a fost slăbuță ieri”), *recruta*, *-re* („de unde recrutează atâția credului care să-l asculte?”), *recurs*, *regenera*, *retuș* („pieptănatul necesita doar un ~ final”), *roda*, *-j* („ăsta a fost doar ~ul – munca acum urmează”), *semnal* („am primit ~e din sfera politicului, după care...”), *sferă* („economicul și sferele învecinate”), *simetrie*, *sincopă* („a apărut o ~ în funcționarea noului oficiu”), *sincroniza* („ne-am ~t eforturile pentru...”), *steril* („activitate / concepție ~ă”), *-iza*, *stimul* („se pare că au nevoie de un nou ~ pentru a se pune pe treabă”), *stoc* („are un stoc inepuizabil de minciuni”), *sufoca* („preocupările și eforturile oneste sunt mai mereu ~te de reaua voință”), *supapă* („un hobby ar fi o ~ binevenită pentru surplusul lui de energie”), *surogat* („filmele de serie și alte ~e de cultură”), *șantier* („literatura de sertar își are propriul ei ~ de creație”), *tactică* („copilul folosește acum o ~ de învăluire”), *tampon* („nemulțumirile recente oferă un binevenit ~ între interesele consumatorilor și ale comercianților”), *teatru* („~l de operații / de război din Balcani”), *torent* („un ~ de invective nemeritate”), *tranzacție*, *tranzacționa*, *traseu*, *traumatism*, *tumoare*, *uzură* („orice partid care ajunge la guvernare suferă o ~ inerentă”), *vehicul* („mass-media pot să ofere un ~ excelent pentru adevărata cultură”), *viciu* („un ~ de fond al actualei coaliții”), *vid* („vidul de putere a fost de fapt unul de legitimitate”), *vida*. Ar mai fi de menționat că multe dintre aceste resemantizări se bazează pe modele străine, îndeosebi franceze (și, în ultimul timp, anglo-americane).

Dintre termenii mai specializați și de obicei mai puțin cunoscuți, în acest sens nu se pot cita, în mod natural, decât foarte puțini: *ambuscat*, *catilinară*, *ditiramb*, *ditirambic*, *polariza*, *polarizare*. Ca element deloc subsidiar, se poate remarca faptul că unii termeni de specialitate au devenit foarte familiari și / sau colocviali – chiar colorați stilistic (glumeți, ironici etc.), de exemplu, *a altoi* sau *a articula* „a bate, a trage o bătaie, a lovi, a pedepsi”. Iată o listă de astfel de termeni supuși resemantizării (termeni folosiți și stilistic-afectiv, atât în uzul curent, familiar, cât și în limbajul publicistic – mai mult sau mai puțin „colorat” sau „ortodox”, unde cel mai adesea au o putere de expresie și, în consecință, un impact deosebit): *a amputa* („ajutoarele din străinătate au fost ~te de consilierii locali”), *anemic* (un efort / răspuns cam ~), *angro* („X face greșeli ~”), *apatie*, *apatie* („apatia electoratului”), *arenă* (politicianul X va coborî în ~), *ateriza* („tu când ai ~t?”), *atom* („n-am mai găsit nici un ~ de cafea”), *aromă* (folosit ironic sau depreciativ), *aureolă* („nu-și împarte cu nimeni proaspăta ~ fotbalistică”), *automat* („sunt toți niște simple ~e”), *autoservi*, *autoservire* (ambele folosite argotic), *avalanșă* („s-a primit o ~ de scrisori la redacție”), *avangardă*, *avanpost* („revista noastră e un ~ al apărării justiției...”), *balast* (în argoul soldaților: „(pilaf de) orez”), *bandă* („a veni / a ieși etc. (ca) pe ~”), *bastard* (depreciativ), *bec* („a călca pe ~”), *benzină* („cuiva a început să i se termine benzina”), *biceps* („guvernul își arată bicepsii”), *bisturiu* („pedepsele vor fi un ~ pentru corupție”), *bizon* („~ul național”), *blindat* („X e ~ de bani

/ bijuterii”), *boicota* („elevul Y mi-a ~t tot timpul orele”), *bombă* („ceva / cineva cu totul deosebit / senzațional”), *bord*, *bovin* (privire, față ~ă), *bruiia*, *bruiiaj*, *bruiere* („nu poți realiza nimic, pentru că ei te bruiază mereu”), *calculator* (argotic: „dar folosește-ți ~ul!”; „cap de porc (folosit pentru piftie)”), *cancer* (argotic: „era o vreme... ~”), *cangrena* („corupția se întinde mereu, cangrenând societatea”), *cangrenă*, *canibal* („nu vă lăsați intimidați de ~ii ăia!”), *carapace* („a se retrage în ~”), *carcasă* (argotic: „carcasa e fătoasă, nu-i vorbă”), *carnivor*, *caroserie* („i-a stricat ~a”), *castra*, *-re* („a face pe cineva total neputincios (într-o anume privință)”), *catapulta*, *cauciuc* (argotic), *cloacă* (depreciativ), *combustibil* (argotic: „băutură; țigări”), *cometă* („a trecut ca o ~ și n-am mai auzit de el”), *congelat*, *congelator* (depreciativ ~ despre spații de locuit neîncălzite sau insuficient încălzite), *contoriza* („a-i ~ cuiva greșelile”), *debit* („cineva are un ~ (verbal) exagerat / amețitor”), *debita* („a ~ prostii / ineptii”), *degenerat* (folosit peiorativ), *depolua*, *-re*, *derapa*, *derapaj*, *descentra* („mers, alură ~t(ă)”), *deviație* (peiorativ), *dezintoxica* (argotic / colocvial: „a-și reveni din beție”), *dispozitiv* (argotic: „bateria de sticle de băutură”), *emanație* (depreciativ, ironic – mai ales după 1989), *enciclopedie* („cineva e o (adevărată) ~ ambulantă”), *ermetic*, *ermetiza* (ambii folosiți în legătură cu apărarea de pe terenul de fotbal), *erupție* („o ~ de bucurie”), *esență* („a fi un imbecil de ~ tare), *evapora*, *-are* („cineva s-a ~t (cu banii altcuiva)”), *explozie*, *fosilă* (folosit peiorativ), *ficțiune* (folosit depreciativ: „pură ~”), *furaj*, *-are* (folosit, de ex., în limbajul soldaților sau studenților pentru noțiunea de „masă, mâncare”), *gaz*, *gazometru* (argotizant, glumeț – așa cum apare și în binecunoscuta schiță caragialiană: „coanamare și-a ruptură ~”), *haltă*, *haos* (depreciativ-peiorativ), *hipnotiza*, *hipopotam* (depreciativ-peiorativ), *igienă*, *igienic*, *igieniza* (folosite ironic), *imbecil* (folosit peiorativ), *imobil* (folosit peiorativ), *impotent*, *-ență* (mai ales peiorativ), *inconștient*, *inconștiență* (folosite mai ales peiorativ), *infarct* („a fost un meci de ~”), *infect* („un caracter ~”), *irecuperabil* (mai ales peiorativ), *истерic*, *истерie* (folosite depreciativ-peiorativ), *kilogram* („idei / geniu la ~”), *maculatură* („scrieri / literatură de calitate inferioară”), *magnetic*, *magnetiza* („a fi ~t de privirile cuiva”, „s-a ~t cu secărică”), *microscopic* („o bucată de pâine ~ă”), *monopoliza* („a ~ pe cineva”), *monstru* („băiețușul ăsta e un adevărat ~), *naftalină* („a scos idei „noi” de la ~”), *necivilizat* (folosit depreciativ-peiorativ, ca apostrofă), *negocia* (folosit argotic-ironic), *ospiciu*, *ovin* („priviri / concepții ~e”), *pact* (peiorativ-depreciativ), *pigmeu* (peiorativ), *pinguin* (colocvial: „individ cu mers greoi; ins înghețat”), *planetar* („X e un jucător ~”), *polua*, *-re* („nu ne mai ~, dom’le, cu muzica aia!”) *ramoli*, *-re*, *-t* (folosite peiorativ), *rebut* (peiorativ: „un ~ uman”), *rebuta*, *rechin* („afaceristul X e unul din ~ii din branșă”), *recidivist* (folosit depreciativ-peiorativ), *rigid* (depreciativ-peiorativ: „concepții ~e”), *robot*, *robotiza* (folosite depreciativ-peiorativ), *scleroză*, *sclerozat* (folosite depreciativ-peiorativ), *somnambul* (folosit depreciativ-peiorativ), *specimen* („un ~ rar de prostie”), *stimulent* (figurat, ironic: „X are nevoie de un ~ ca să mă rezolve cu afacerea aia”), *subnutrit* (peiorativ: „o figură / mutră de ~”), *șoma*, *șomer*, *șomaj* (folosite peiorativ-ironic), *telescop* (argotic: „ochelari; ochi”), *tenie* (folosit depreciativ-peiorativ: „ins nesătul, mâncău” – cf. și *termită*), *tonă* („avem de făcut hârțogărie la ~ / cu tona”), *toxină* (folosit depreciativ-peiorativ), *urugutan* (folosit depreciativ-peiorativ), *varice* (argotizant: „jucătorul X a fost lovit la ~”, „au luat ceva de mâncare la ~”), *vertical* („un ins profund ~”), *verticalitate* (folosit apreciativ: „~ politică”).

Dinamica sensurilor în limba română actuală

Analiza textelor de natură publicistică – și nu numai – relevă unele caracteristici ale termenilor tehnico-științifici care vizează existența unor *mutații* de ordin semantic, fenomen destul de frecvent întâlnit și care, în cele din urmă, se constituie într-unul dintre procedeele cele mai creative, viguroase și „colorate” de îmbogățire și înnoire a posibilităților de expresie proprii limbii. Interesant de remarcat este că acest gen de inovații lingvistice nu alterează semnificatul, situându-se numai la nivelul semnificatului – motiv pentru care, de multe ori, se înregistrează și folosiri improprii în raport cu contextul sau cu referentul. Fenomenul nu este izolat și în nici în caz nu e specific limbii române, el fiind înregistrat și în alte limbi europene de cultură, cum ar fi franceza sau engleza, în ultimul timp acordându-i-se o atenție sporită.³ Complexitatea acestui aspect rezidă nu numai în bogăția sa, ci și în faptul că, adesea, este dificil de stabilit o distincție clară între un sens creat în limba română și unul preluat din alte limbi europene sau între mutații semantice „reale” și aparente. Pe de altă parte, există și numeroase „efemeride” lexicale, termeni „mutanți”, creați ad-hoc în presă și care nu mai supraviețuiesc, dispărând după o perioadă mai degrabă scurtă – sau cel puțin nu se bucură de popularitate de la bun început, nepunându-se măcar problema „aclimatizării” lor, a adoptării lor de către uzul mai larg al vorbitorilor limbii române familiarizați cu limbajul folosit de mass-media.

În cele ce urmează, ne propunem să oferim câteva ilustrații ale schimbărilor survenite în dinamica sensului termenilor de extracție tehnico-științifică preluați de limbajul presei noastre – mai ales în perioada de după decembrie 1989. Cele mai frecvente modificări semantice sunt *extinderile* de sens – și în această categorie, prima tranșă vizată e cea a cuvintelor neologice, tipul predominant de schimbare consistând în modificarea domeniului de referință. Ca mecanism general, este vorba despre conservarea nucleului semantic, în paralel cu ignorarea unor seme colaterale: *a capota* (despre o acțiune, un plan, o inițiativă, un demers – și agentul acțiunii), *a catapulta* (folosit mai ales la diateza pasivă), *a debuta*, *a demara*, *demarcație*, *a derula*, *a lansa* (folosit mai ales pasiv și reflexiv), *a obtura*, *a penetra*, *poluare*, *a propulsa*, *a stopa* etc.; de menționat că majoritatea covârșitoare a termenilor din această categorie e reprezentată de cuvinte sau sensuri preluate din limba franceză.

De multe ori, sensurile nou introduse tind să elimine din exprimarea obișnuită cuvintele omoloage (deci, sinonimele lor) aparținând fondului lexical principal al limbii române. Așa stau lucrurile cu termeni ca: *a debuta* – care se folosește intens, în detrimentul rom. *a începe*, *a lansa* – folosit cu insistență pentru *a începe*, *a porni* / *a da drumul la* (un proces, o acțiune), *a propulsa* – în locul lui *a împinge înainte* / *a face să progreseze*, *a se acutiza* (fig.) – pentru *a se înrăutăți* etc., multe dintre ele devenind veritabile clișee neologice ori barbarisme, de tipul lui *a implementa*, termen atât de în vogă azi.⁴

³ Vezi în acest sens contribuțiile, mai noi sau mai vechi, ale unor autori precum: R. Étiemble, Louis Louis Guilbert, Simeon Potter, H. W. Fowler, John Gower, David Crystal, Bill Bryson etc.

⁴ Pentru o listă de exemple în acest sens, însoțite de explicațiile aferente, vezi volumul Adrianei Stoichițoiu-Ichim *Vocabularul limbii române actuale – dinamică, influențe, creativitate*, p. 55-57; autoarea atrage atenția asupra faptului că multe sensuri recent apărute ale unor cuvinte ca acelea de mai jos nu sunt nici măcar înregistrate în dicționarele mai noi ale limbii române: *algoritm* „sistemul de împărțire a funcțiilor de conducere în cadrul unei coaliții, proporțional cu ponderea fiecărui partid participant”, *a algoritmiza*, termeni preluați din domeniile matematicii și logicii, *a asana*, *asanare*, mai ales în sintagmele *asanare*

Multe dintre mutațiile semantice înregistrate vădesc ponderea însemnată a procesului de *migrare* a unor termeni dintr-un domeniu de referință înspre altul. Varietatea este atât de mare încât face de prisos orice tip de comentariu sau demers apreciativ. Iată și câteva exemple pe care le-am cules din presa recentă: am întâlnit termeni proprii științelor socio-umane folosiți în discursul de tip economic – de exemplu, „*comportament* investițional” (s.n.)⁵; termeni preluați din matematică sau științele economice și întrebuițați cu referire la lumea spectacolului (sau a *show-biz*-ului, cum se spune mai de curând): „*paranteze* muzicale în stil Gabriel”⁶, „*produs* muzical” (s.n.)⁷; cuvinte cu sens transferat din limbajul medical în cel al biologiei-ecologiei: „Un astfel de proiect nu *afectează* speciile, habitatul animalelor și viața oamenilor”, „*pierdere* identității culturale a zonelor *afectate*” (s.n.)⁸ sau în limbajul publicistic: „Orașul avea un alt *tonus*” (s.n.)⁹; termeni pătrunși din limbajul tehnicii generale în cel medical: „Să fiți din nou pregătiți să aveți de-a face cu un sistem osos *refractor*.” (s.n.)¹⁰; din limbajul fizicii în cel publicistic: „*flux* informațional”¹¹ etc.

Apogeul întrebuițării resemantizate – foarte adesea figurate – a termenilor tehnico-științifici este atins prin folosirea *metaforei*. „Metaforizarea termenilor specializați apare în presa postdecembristă drept cea mai productivă modalitate de îmbogățire semantică. Fenomenul, considerat «o inovație șocantă, prin proporții, în raport cu perioada precedentă», a fost explicat ca „un tribut” plătit ziaristicii de către scriitorii afirmați în publicistică: «Lansat (ori întărit de scriitori), ‘virusul’ exprimării metaforice s-a extins rapid în rândul ziariștilor de profesie și a provocat o veritabilă ‘epidemie’»”.¹² Iată câteva exemple de uz metaforic, selectate aleatoriu din presa românească foarte recentă, ca ilustrare a „epidemiei” de care s-a pomenit mai sus: „banii lui Frank Timiș & comp. sunt o *gură de oxigen* acordată în ultima clipă celui care se îneacă...”¹³, „luând „*temperatura*” locală, Banca Mondială a devenit mai precaută cu promisiunile de finanțare” (s.n.)¹⁴, „nemții au apărut ca o *spirală de oțel* ce a stat mult timp închisă într-o cutie”, „... a făcut ca vocea lui Meine (...) să aibă aceleași *undiri* de cristal, totodată de romanță...” (s.n.)¹⁴, „... n-aș mai avea *substanță* pentru a fi creativ” (s.n.)¹⁵.

economică, asanare morală, folosit în locul mai vechiului *curățare*, ambii termeni fiind specifici domeniului agronomiei, *a coabita*, preluat din limbajul juridic și folosit în sens politic ca „a fi asociat într-o coaliție politică”, *a nominaliza* în locul verbelor românești *a numi, a desemna, a propune, palier*, preluat din domeniile construcțiilor, rutier și aviatic și folosit recent în sensul abstract de „nivel (al puterii politice sau decizionale)”, *segment*, preluat din domeniul mai multor limbaje speciale – al geometriei, al construcțiilor de mașini, al anatomiei – și redefinit în contexte referențiale noi sub formă de sintagme precum: *segment de piață, segment economic, segment demografic, segment al electoratului, segment al publicului / segment de telespectatori* etc.

⁵ În „Formula As”, nr. 534, sept. 2002, p. 3.

⁶ În „Formula As”, nr. 535, sept. 2002, p. 21.

⁷ În „Formula As”, nr. 535, sept. 2002, p. 21.

⁸ În „Formula As”, nr. 534, sept. 2002, p. 3.

⁹ În „Formula As”, nr. 535, sept. 2002, p. 24.

¹⁰ În „Formula As”, nr. 535, sept. 2002, p. 22.

¹¹ În „Adevărul”, 25 aprilie, 2002, p. 3.

¹² Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale – dinamică, influențe, creativitate*, p. 63.

¹³ În „Formula As”, nr. 534, p. 3.

¹⁴ În „Formula As”, nr. 535, p. 24.

¹⁵ În „Formula As”, nr. 535, p. 21.

Metaforizarea sensurilor cuvintelor de extracție tehnico-științifică atrage după sine schimbări esențiale și la nivelul izotopiei textului,¹⁶ marcând astfel trecerea de la *izosemie* și *izologie*, proprii discursului de tip științific, la *izoplasmie* și *izotaxie*, categorii retorico-funcționale specifice textului de factură poetică. De aici și impresia de „inedit” pe care o creează dinamica semantică a acestor termeni la trecerea dinspre știință către limbajul uzual.

Un caz particular de utilizare metaforică a unor termeni proveniți din limbajele speciale, îndeosebi din sfera muzicii (*acord* – în sensul de „combinație, asociere”, *notă* – cu înțelesul de „amestec”, dar și „caracteristică, trăsătură”, *simfonie*, *unison*) sau a psihologiei (*caracter*, *personalitate*), îl oferă limbajul publicității, al reclamelor (sau *promoțional*, ca să folosim un termen foarte nou); pentru ilustrare, prezentăm câteva exemple culese dintr-un catalog (nr. 6 / 2002) al produselor firmei de cosmetice *Avon*: „Frumusețea pură, imaculată a perlelor, răsfățată de *simfonia* elegantă a aromelor. *Note* unice de lemn de trandafir, prună, miere și piper, învăluite de *note* florale cum ar fi cele ale magnoliei și de *acorduri* de mosc, santal și patchouli”; „Un parfum pentru femei fericite. *Acordurile* de fructe și ciclamă, întrețesute cu *notele* de cassia și piper, formează *nota* de vârf. *Magnolia* albă, înnobilită cu arome de frezie și iasomie, bujor și lăcrămioară, întruchipează caracterul feminin al *notei* de mijloc. *Acordurile* de cedru, santal și stejar formează *nota* de bază și în același timp *personalitatea* parfumului”; și termenii din sfera specializată a diplomației se folosesc metaforic pentru crearea unui efect șocant: „Noi vă oferim *pașaportul* care vă permite achiziționarea celor mai bune produse”, „Căutați noua *viză*” (p. 20).

Așa cum se arată în lucrarea Adrianei Stoichițoiu-Ichim, deja citată, termenii științifici metaforizați provin cu precădere din disciplinele de studiu având ca domeniu de cercetare natura – biologia, seismologia: (de exemplu, *mamut*, *fosilă*, *dinozaur*, *mastodont*, *rechin*, *cașalot*, *junglă*, *migrație*; *cutremur*, *epicentru*, *tectonică*, *falie* etc.), dar și din domeniul tehnic (de exemplu, *alchimie*, *baraj*, *barometru*, *buldozer*, *derapaj*, *reșapare*, *seismograf* etc.), din domeniul medicinei (de exemplu, *schizofrenie*, *strabism*, *encefalită*, *amputare*, *transfuzie*, *febră*, *fracturi*, *seruri*, *electrocardiogramă*, *anemie*, *bacil*, *cangrenă*, *colaps*, *epidemie*, *metastază*, *radiografie*, *tumoare* etc.), din terminologia militară (de exemplu, *bombă*, *dinamită*, *fumigenă*, *gherilă*, *torpilă* etc.), din terminologia sportivă (de exemplu, *fault*, *a fenta*, *meci*, *a ridica mingea la plasă*, *cartonaș galben*, *cartonaș roșu*, *lanterna roșie*) ori din terminologia economico-financiară (de exemplu, *bursă*, *cec în alb*, *inflație*, *piață*, *faliment* etc.).

La unele dintre metaforele întâlnite mai frecvent se remarcă fenomenul de *lexicalizare* – ele nu mai sunt simple „efemeride lexicale” (sau *nonce-words*, cum le spun anglo-saxonii), ci se transformă în veritabile *clișee lingvistice*. Iată numai câteva din multitudinea exemplurilor vehiculate în presa recentă: „*atitudine clientelară*”, „*interese obscure*”, „*manipularea opiniei publice*”, „*pilon de bază*”, „*colaps economic*”, „*legendă vie*”, „*legendă* (a muzicii) *pop / rock*”, „ *timp record*”, „*dezamorsarea unui conflict*”, „*un balon de oxigen*”, „*pe termen lung*”, „*cosmetizarea realității*”, „*paradis fiscal*”, „*inginerie financiară*”, „*strategie economică*”; la exemplele date mai sus se pot adăuga și alți termeni: *a atrofia*, *atrofie*, *atrofiere* (*a simțului civic*), *a cala*, *capital*

¹⁶ În sensul în care acest concept a fost formulat de specialiștii din grupul μ : J. Dubois, F. Edeline, J.M. Klinkenberg, Ph. Minguet în *Isotopie et allotopie: le fonctionnement rhétorique du texte*, Versus, 1976, nr. 14, p. 41-65.

(*electoral*), a cauteriza, a cauționa, a decanta, (în) derivă, a se disocia, a eradica, a escalada, a extirpa, global/itate, a impregna, interacțiune, interfață, ireductibil, a înregimenta, liant, localiza, mostră, neaderență, nociv, pârghie, a pleda, protagonist, a reevalua, reevalua, scadență, seism (social), a supradimensiona, tranzacție, ultimatum, virtual(itate).

Actualmente, infuzia de termeni tehnico-științifici cunoaște un proces de continuă expansiune – sursa principală de alimentare cu termeni noi fiind astăzi limba engleză – ajungându-se la o incredibilă varietate de formă și conținut în cadrul numeroaselor domenii ale științei și tehnicii. Situația la momentul actual, când lexicul tehnico-științific este tot mai influențat de termeni proveniți din limbajele de specialitate create și colportate pe plan internațional de limba engleză (și de varianta ei americană), în special terminologia specifică limbajelor electronic și informațional, economic, din mass-media, aria divertismentului etc., poate fi ușor ilustrată prin menționarea câtorva termeni de origine engleză adoptați de limba română: *brainstorming, bulldozer, computer, conveier, feeding, grid, laser, leasing, led, manager, marketing, radar, trailer, tranzistor, voucher*. Mai mult decât atât, limba devine din ce în ce mai deschisă schimburilor lexicale între diferitele stiluri funcționale, astfel încât granițele între acestea devin tot mai flexibile, iar posibilitățile combinatorii mult mai numeroase.

Este un fenomen consemnabil faptul că, datorită noutății absolute a unor (sub)domenii de specialitate, apărute în majoritatea lor în lumea anglo-saxonă, cu obiectele de cercetare, metodele, procesele, fenomenele și presuposițiile teoretice proprii – de exemplu, *Computer Vision – Pattern Recognition, Image Processing, Machine Vision, Robot Vision* etc. (ca subramuri hiperspecializate ale „științei calculatorului / computerului”)¹⁷, se creează, pentru specialiștii înșiși din domeniul respectiv, multiple probleme de exprimare – cât se poate de obiective în esență, deoarece terminologia specializată e într-un proces de continuă schimbare și îmbogățire, alteori terminologia lipsește sau nu este încă fixată, adesea e echivocă ori confuză, așa că persoanele care lucrează cu noțiunile și conceptele în cauză sunt obligate să adapteze termenii nou puși în circulație de proaspăta tradiție anglo-americană, să-i traducă pur și simplu sau să le suplinească lipsa prin creații personale (cuvinte sau sintagme care adesea rămân la acest stadiu, de „efemeride lexicale”, nefiind vehiculate îndeajuns de larg, termeni necunoscuți de confrății din alte centre de cercetare), creații lexicale bazate în cea mai mare parte pe metasememe de tipul metaforei, metonimiei sau comparației. De exemplu, termenii *Robot Vision* și *Machine Vision* s-au tradus / adaptat prin „vederea roboților” și „vederea mașinilor”, respingându-se posibilele variante „vederea la roboți”, „vederea la mașini”, ca și „viziunea la roboți”, „viziunea la mașini”, iar *manifold* (adaptat / echivalat în domeniile electronicii și informaticii prin „colecție, set”, opus lui *manifold* cu sensul de „aplicație” din matematici), se folosește ca atare (*un manifold, manifold-ul* etc.) de către mulți specialiști.

Iată de ce o problemă care se pune din ce în ce mai acut este aceea a inovațiilor de ordin lexical care ar trebui introduse în domeniul terminologiei tehnico-științifice, menite să complinească ceea ce specialiștii numesc *goluri / lacune terminologice* (cf. fr. *des trous terminologiques* – termen folosit în mod curent în cadrul Oficiului de limbă franceză din Québec). Astfel, este foarte evidentă în perioada actuală situația

¹⁷ Așa cum preferă să spună foarte mulți specialiști în informatică, traducând de fapt engl. *computer science* „informatică”.

terminologiei de specialitate din lumea calculatoarelor, extrem de evoluată în limba engleză,¹⁸ dar adesea incapabilă, în celelalte limbi, să țină pasul cu tehnologia care evoluează de la o zi la alta. În această circumstanță, specialiștii se văd nevoiți să creeze literalmente termeni care să corespundă noțiunilor nou apărute (atunci când nu le preiau ca atare, „poluând” în mod nedorit limba cu „barbarisme” – deoarece rezultatele nu sunt întotdeauna cele scontate: *a salva un document, a clica, a tasta, a boldi / a bolda, a dili < to delete, a printa, a justifica, folder, fonturi, customizare* etc.). În Franța s-a trecut deja la o „ofensivă” împotriva „invaziei” de termeni din limba engleză – în speță, varianta americană – elaborându-se deja o lucrare lexicală vizând terminologia specială din domeniul (micro)calculatoarelor: *Glossaire des termes officiels de l'informatique*, apărută în anul 1989, unde engl. *joystick, software, hardware* le corespund, respectiv, fr. *manche à balai, logiciel și matériel*. „În lipsa unui centru coordonator de terminologie, în limba română – dacă este să rămânem numai la acest domeniu al informației – termenii englezești sunt introduși ca atare sau trunchiați, într-o pronunțare incorectă, până la alterări sau deformări supărătoare.”¹⁹

Problema elaborării unui corpus lexical specializat cu menire normativă, care să includă cât mai multe neologisme terminologice, nu este așadar nouă la noi; s-a propus chiar introducerea unei astfel de discipline, *neonimia*, știința care se ocupă cu studii termenilor nou apăruiți în domeniul limbajelor de specialitate²⁰.

După cum am mai spus, în ultimul timp se observă o tendință de întrepătrundere a terminologiilor din diverse limbaje de specialitate, astfel încât, adesea, nu se mai pot stabili niște granițe între variatele domenii de activitate în care sunt repartizați termenii tehnico-științifici. Situația devine cu atât mai complexă cu cât, uneori, astfel de termeni tind să depășească codul închis reprezentat de terminologia de (strictă) specialitate, pătrunzând în limbajul comun. Câteva exemple vin să ilustreze aceste aspecte: *absorbție* este cunoscut în fizică și chimie – cu două sensuri „fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanță oarecare”, precum și „micșorare sau anulare a intensității unei radiații care cade pe un corp”, în optică: „fenomen caracteristic ochelarilor de vedere de a reține sau filtra razele de lumină care dăunează ochiului”, în fiziologie: „proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, precum și a gazelor în celulele organismului” (fenomen cunoscut sub denumirile curente de: *absorbție celulară, absorbție epitelială, absorbție intestinală* etc.), dar și în biologie sau zoologie („pătrunderea în sânge și în limfă a produșilor rezultați din digestia alimentelor”) și zootehnie „încrucisare repetată a unei rase perfecționate cu una ameliorată în scopul îmbunătățirii radicale a acesteia”; *accelerator*: în mecanică: „mecanism care permite accelerarea turațiilor unui motor” sau „pedală care comandă acest mecanism”, în fizică: „instalație pentru accelerarea microparticulelor”, în chimie: „substanță care se adaugă unor materiale pentru a mări viteza unor reacții chimice sau a unor procese fizico-chimice”; *accident*: în filozofie, „însușire trecătoare,

¹⁸ Avalanșa de tehnologie și terminologie nouă din America începe să-i ia prin surprindere până și pe omologii britanici, care se plâng din ce în ce mai mult de „americanizarea” englezei britanice.

¹⁹ Mariana Ploae-Hanganu, *Terminologia și limba comună (pentru o bază de date terminologice)*, în LR, 1992, nr. 9.

²⁰ Acești termeni vor fi prin definiție tratați diferit față de neologismele lexicale, acestea din urmă fiind strict legate de dinamica limbilor vii, pe când neonimele, în calitatea lor de elemente lexicale monoreferențiale, vor fi văzute ca termeni de uzaj în cadrul sistemelor de concepte și noțiuni proprii domeniilor referențiale din sfera științelor și tehnicii.

neesențială a unui lucru”, în geografie: „neregularitate a solului”, în lingvistică: (unde este întâlnit mai ales sub forma sintagmei *accident fonetic*: „modificare întâmplătoare a unui sunet, fără caracter de lege”), în muzică (domeniu în care cunoaște o formă de plural aberantă: *accidenți*) are două sensuri: „alterație, modificare a intonației unei note”; „semn care indică această modificare de intonație”; în medicină: „fenomen neașteptat care survine în cursul unei boli”; în limbajul comun cunoaște două sensuri: „eveniment fortuit, imprevizibil, care întrerupte mersul normal al lucrurilor”, „fapt întâmplător, banal, care aduce nenorocire”.

O incidență destul de mare o cunoaște transgresiunea termenilor din limbajul medical în cel economic, aspect constat și analizat de A. Bidu-Vrănceanu: „Ni se pare un fenomen special de interferență nu numai relația dintre limbajele de specialitate și limbajul literar standard și publicistic, ci și amestecul limbajelor medical cu cel economic. Deviațiile semantice ale termenilor tehnico-științifici produse în momentul în care ies din codurile închise ale limbajelor de specialitate și capătă o utilizare mai generală ar putea fi interpretate ca dovezi concrete privind felul în care funcționează varietatea diastratică și diafazică²¹ dintr-o limbă istorică dată” (A. Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate” ale termenilor tehnico-științifici*, în *LL*, 1995, I, p. 44); autoarea oferă următoarele exemple: *colaps* 1. „o stare foarte gravă, premergătoare morții” – 2. *colaps economic* (deși termenul mai are și alte sensuri: 3. *colaps gravitațional*; 4. sens figurat „cădere bruscă”; *infuzie* – infuzie de capital străin / de contracte „aport masiv”; *disfuncție*, în sintagma *disfuncție economică* (în paralel cu *disfuncționalitate*); *sclerozat*, în contexte de genul: *structuri (economico-sociale) sclerozate, diagnoză* – în sintagma *diagnoza F.N.I.*; autoarea explică folosirea acestor termeni specifici limbajului medical în contexte economice / în discursul de tip economic ca pe „o manieră de a desemna (nu numai metaforic) probleme nerezolvate (stabilirea bolii, a tratamentului constituind sensurile „împrumutate”) în baza unei motivații extralingvistice (problemele economice ale „tranziției” de la socialism [la economia de piață])”.

Concluzii

Fondul general lexical cunoaște în acest fel o puternică revigorare, alături de un proces intens de reromanizare, de relatinizare și de internaționalizare – lexicul limbii noastre ținând astfel pasul practic cu vocabularele tuturor limbilor europene de cultură, depozitare a unui mare număr de neologisme internaționale. În acest context, o abordare mai amănunțită, fără pretenția de a fi și exhaustivă, a termenilor tehnico-științifici, pe domenii de activitate, este, considerăm, nu numai necesară, ci și binevenită. La granița dintre limbajele de specialitate și limba comună se poate vorbi despre existența unei categorii de „trecere” – aceea a termenilor specializați accesibili vorbitorului mediu, ca și a altei categorii de termeni care au suferit „mutații” de ordin semantic, fiind supuși unui proces de transgresiune din limbajul tehnic în limbajul comun sau invers. Astfel, putem vorbi despre termeni tehnico-științifici pe cale să devină comuni, termeni a căror *polisemie* este adesea remarcabilă.

Dacă *trecerea din limba comună* în limbajele de specialitate a afectat și mai afectează încă o multitudine de elemente lexicale, ea continuând și în condițiile actuale ale dezvoltării domeniilor specializate ale tehnicii și științelor, foarte interesanți sunt,

²¹ vezi E. Coșeriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoria y metodologia lingüística*, Madrid, Editorial Gredos, 1985.

din motive care țin atât de semantică și apartenența itemurilor lexicale la arii referențiale, dar și prin prisma observării evoluției lingvistice înseși, acei termeni neologici, de cultură, care se folosesc și în limbajele de specialitate și în *limba comună* (de exemplu, *adera*, *adopta*, etc.); ei sunt practic cunoscuți – și majoritatea utilizați efectiv – de toată lumea astăzi. Este de remarcat tendința limbajului comun de a prelua neconținut noi termeni și sintagme din limbajele tehnico-științifice, care adesea conferă exprimării și un aspect *insolit*, datorită multiplelor asocieri inedite care pot lua naștere, mergând uneori până la un nivel superior de rafinare și de plasticizare a textului – anume *metafora tehnico-științifică*²² – inspirată, adesea, chiar de limbajele speciale. Multe dintre cuvintele analizate prezintă o foarte interesantă *polisemie*, fiind definite semantic în cadrul mai multor domenii de activitate tehnico-științifică. Unii termeni tehnico-științifici aparțin deja fondului principal lexical al limbii române: *electric*, *mașină*, *substanță*, *radio*, *telefon*, *televizor* etc. Un fenomen esențialmente caracteristic vocabularului actual (mai ales publicistic, dar nu numai acesta) este trecerea unor termeni *din limbajele de specialitate* (sau „de orientare tehnico-științifică”) *în limba comună*: un cuvânt, relativ bine cunoscut de o categorie largă de vorbitori, este resemantizat (pe baza unor mecanisme de extensie semantică, metonimice sau metaforice în esență). Se poate observa adesea folosirea curentă a *sensurilor figurate* (în paralel cu – sau ca rezultat al – pătrunderii termenilor specializați în limbajul comun); acestea sunt așa-numitele „sensuri deviate”, foarte frecvent întâlnite și în limbajul presei, mai ales în ultimul timp (de exemplu, *alimenta*, *anexă*, *angrena*, *angrenaj*, *angrenat*, *apendice* etc.); multe dintre aceste resemantizări se bazează pe modele străine, îndeosebi franceze (și, în ultimul timp, anglo-americane). Se remarcă faptul că unii termeni de specialitate au devenit foarte familiari și / sau colocviali – chiar colorați stilistic (glumeți, ironici etc.), de exemplu, *a altoi* sau *a articula* „a bate, a trage o bătaie”.

Analiza textelor de natură publicistică relevă unele caracteristici ale termenilor tehnico-științifici care vizează existența unor *mutații* de ordin semantic, fenomen destul de frecvent întâlnit, care se constituie într-unul dintre procedeele cele mai creative și viguroase de îmbogățire și înnoire a posibilităților de expresie proprii limbii. Multe dintre mutațiile semantice înregistrate vădesc ponderea însemnată a procesului de *migrare* a unor termeni dintr-un domeniu de referință înspre altul. Pe de altă parte, se creează multiple probleme de exprimare, deoarece terminologia specializată se află într-un proces de continuă schimbare și îmbogățire, altelei terminologia lipsește sau nu este încă fixată, adesea ea este echivocă ori confuză, iar uneori nu se mai pot stabili niște granițe între variatele domenii de activitate în care sunt repartizați termenii tehnico-științifici.

Bibliografie

Andrei, Nicolae, *Dicționar etimologic de termeni științifici*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

²² De studiul acestei particularități a limbajului tehnico-științific s-a ocupat îndeaproape Solomon Marcus, încercând în articolul său *Metafora în limbajul științific*, apărut în SCL, 1990, nr. 4, să opună funcțiile creativă și cognitivă ale metaforei.

- Byck, Jean, *Vocabularul științific și tehnic în limba română din secolul al XVIII-lea*, în *SCL*, 1954, nr. 1-2.
- Coșeriu, Eugeniu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoria y metodologia lingüística*, Madrid, Editorial Gredos, 1985.
- Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, vol. I (1993), vol. II (1996), vol. III (1999), vol. IV (2001).
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, București, Editura Univers enciclopedic, 1998.
- Dimitrescu, Florica, *Dinamica lexicului românesc*, Cluj, Editura Clusium, 1995.
- Dubois, J., Edeline, F., Klinkenberg, J.M., Minguet, Ph., *Isotopie et allotopie: le fonctionnement rhétorique du texte*, Versus, nr. 14 / 1976.
- Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978.
- Hristea, Theodor (coordonator), *Sinteze de limba română* (ediția a III-a), București, Editura Albatros, 1984.
- Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme (MDN)*, București, Editura Saeculum I.O., 2000.
- Marcus, Solomon, *Metafora în limbajul științific*, 1990, *SCL*, nr. 4.
- Ploae-Hanganu, Mariana, *Terminologia și limba comună (pentru o bază de date terminologice)*, în *LR*, 1992, nr. 9.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura ALL, 2001.
- Ursu, N.A., *Crearea stilului științific*, în *Studii de istorie a limbii române literare*, vol. I, București, 1969.
- Presa românească recentă:** „Adevărul”, „România liberă”, „Național”, „Evenimentul zilei”, „Ziua”, „Jurnalul național”, „Argeșul”, „Curierul zilei”, „Ziarul Financiar”, „Ziarul de azi”; „Formula As”, „Dilema”, „România literară”, „Academia Cațavencu”, „România Mare”, „Magazin”, „Pro-Sport Magazin” etc.

Aspects of the Penetration of Technical and Scientific Terms into the Common Vocabulary

The aim of the present paper is to sketch an outline of the overall picture of the (more recent) vocabulary of the technical ‘argots’ in Romanian, while trying to analyze some of the consequences of this genuine lexical ‘explosion’. The authors briefly assess the existence of a pool of strictly specialized / technical terms, as opposed to the technical-scientific terms accessible to the common user of the language – and also to those semantically redefined and taken over by the common lexicon. After trying to establish a sketchy repartition of the technical terms in Romanian in keeping with their domain appurtenance, a short presentation is made of the historical process presiding over the formation of today’s scientific and technical vocabulary in Romanian. The relationship established between the specialized vocabularies and the common / standard lexicon is briefly analyzed: an intermediate category, a class of terms having undergone semantic shifts, and those (highly polysemous) technical terms that have already entered the common / standard vocabulary; examples of figurative uses and foreign (mainly Anglo-American) models are given in this respect – some of which have even acquired stylistic nuances (viz. jocular, highly colloquial, cliché uses, etc.), especially in the media. Some cases of metaphoric shifts, accounting for meaning extension, are presented, as well as instances of certain terms migrating from their former field of reference to a different one. Some of the new-fangled metaphors, far from remaining mere ephemerals, have been lexicalized in the new lingo of the media – much of them even turning into clichés.

*Universitatea din Pitești
România*